

Els indis Cree, d'això que ara anomenem Canadà, quan van conèixer la civilització moderna van dirigir-li aquest missatge: “Només quan haureu tallat el darrer arbre, quan haureu emmetzinat el darrer riu, quan haureu extingit el darrer peix, us adonareu que els diners no ens els podem menjar.” Com veieu l'estat actual de la Terra?

—Em van convidar a una conferència a Itàlia sobre aquest tema. El títol era “La Terra non può aspettare” (‘la Terra no pot esperar’). Jo era el primer a intervenir-hi, i vaig dir “Non è vero!, la Terra sí que pot esperar, som nosaltres qui no podem.” La Terra, no la matarem. En la lluita contra la Terra l'home perdrà. Som nosaltres qui estem en perill. No es tracta sols de dir que “els diners no ens els podem menjar”, sinó també de veure que l'home, sense la Terra, no seria home. No ens podem dissociar del regne animal sense perjudicar-nos. El cordó umbilical que ens lliga a la Terra és molt més fort que els lligams biològics, i si maltractem la Terra, en realitat ens maltractem a nosaltres mateixos.

—Com veieu, en aquest context, l'ecologia?

—L'ecologia és una tímida reacció a aquesta situació, però encara opera dins els paràmetres de la cosmovisió dominant. La revolució industrial volia posar la natura al servei de l'home, “rei de la creació i senyor de la Terra”. L'home n'és, certament, el fruit màxim, però no el rei. En gran mesura, l'ecologia encara no s'ha desempallegat d'aquesta actitud. Podem posar-nos a reciclar, però la idea de fons és encara la mateixa: que la Terra és una font de recursos que hem d'administrar. L'ecologia com a explotació racional de la Terra encara es troba dins el mite científic judeocristià. És *business as usual*, amb guants i amb un somriure. En el món modern la cultura tecnocràtica no només ha canviat la manera de viure sinó també la nostra manera de pensar i la mateixa experiència de la realitat. L'explotació que en fem és un pecat de lesa terra —per exemple, amb el petroli—. Però si parlem dels drets de la Terra, ja antropomorfitzem.

—En contrast amb l'ecologia, i com a superació d'aquesta, vau encunyar els anys 70 el mot “ecosofia”,

“La Terra és viva, la matèria és viva”

Fa cinc anys, el filòsof Raimon Panikkar, mort a Tàrragona (Osona) el propassat 26 d'agost, va ser entrevistat pel filòsof Jordi Pigem, doctorat en filosofia per la Universitat de Barcelona amb la tesi “El pensament de Raimon Panikkar: Una filosofia de la interdependència”. Reproduïm la conversa, publicada a EL TEMPS (30/03/05), en homenatge al pensador desaparegut.

també encunyat independentment i en un sentit diferent per Arne Naess. Què és?

—És alhora el nostre coneixement sobre la Terra i la saviesa de la Terra mateixa, que hem d'intentar escoltar i compartir. L'ecosofia vol honorar la consciència ecològica que es va estenent pertot i alhora ampliar-la des d'una perspectiva intercultural. L'ecosofia se separa d'una ecologia que, mitjançant l'anomenat *desenvolupament sostenible*, vol perllongar l'actual *statu quo*. Des d'una perspectiva intercultural, desemmascara la creença occidental en el progrés, el mite de la història i el nostre gran ídol: la ciència moderna. L'ecosofia planteja un canvi radical de percepció tant de l'home com de la Terra. Tracta la Terra mateixa com a ésser viu. La Terra no és matèria inerta o un simple planeta que fa voltes a l'entorn del Sol.

—Quins problemes trobeu en la ciència moderna?

—A diferència d'allò que tradicionalment s'entén per ciència, gnòsis, jñāna, la ciència moderna separa el coneixement de l'amor, de la comunió amb allò conegut. És principalment càlcul i classificació, i només es justifica pels seus resultats: les proeses tecnològiques. La ciència moderna va intrínsecament lligada a la tecnocràcia. La divinització de la raó duta a terme per la Il·lustració ha portat a l'*absolutització* de tot allò que és racional, d'on deriva la nostra crisi actual de civilització. El resultat és la megamàquina (la màquina de segon grau), tant en la societat com en la nostra visió de l'univers. Però la matèria és viva, i per això l'enfocament exclusivament mecànic de la matèria és metodològicament erroni. Tots els éssers tenen una espontaneïtat vital que cal respectar. A més, la ciència moderna dóna per descomptats alguns postulats, enfocaments i conceptes de matèria, energia, vida, espai i temps que són incompatibles amb l'experiència i els arquetips de la majoria de les cultures no occidentals. La ciència moderna no és neutral ni universal. Produeix resultats fantàstics, però la majoria de les seves dades són irrelevantes si allò que realment volem és, com demana l'ecosofia, compartir la saviesa de la Terra i participar plenament en l'aventura de la realitat.

—D'aquesta perspectiva intercultural sorgeix, també, la vostra crítica al desenvolupament.

—Els arquetips que hi ha a la base de la idea de desenvolupament impliquen una antropologia inadequada per a tres quarts parts de la població del món. El desenvolupament veu l'home com una pila de necessitats quantificables que cal desenvolupar. Dóna per suposat que l'home es desenvolupa de la mateixa manera que l'univers material. No és estrany, doncs, que el desenvolupament porti a la competició desprietada. El desenvolupament és un concepte aliè a l'ànima afroasiàtica en general. Per alguna cosa la civilització tecnològica és una creació (extraordinària quan és contemplada aïlladament) d'una sola cultura, l'occidental. El desenvolupament conté una ideologia implícita i serveix els interessos de la civilització que té al darrere.

I afirmar que no hi ha alternatives al desenvolupament és una manera mo-

Connectar amb la natura

—Quan vau començar a sentir la connexió amb la natura?

—Ja a la primera joventut. Tenia un cosí —quatre o cinc anys més gran— que era un apassionat de la natura. Gairebé cada cap de setmana, sempre que feia bo, agafàvem la motxilla i anàvem per Catalunya a pujar muntanyes. Em recordo molt del Taga, que no he tornat a pujar des del 1935 o 36. També, naturalment, Montserrat, i el Puigmal. Un cop em vaig banyar en un llac glacial prop del cim del Puigmal! Allò que sempre m'ha apassionat és anar passa a passa per les muntanyes.

—Deia sant Bernat que “els boscos i les pedres ensenyen allò que no s'arriba a sentir dels mestres”. Us parlen els arbres i les roques de Tavertet?

—Sí, em parlen en llenguatge petri i arbori, però no el sabria traduir a les llengües humanes. Seria una traïció posar en boca dels arbres i les pedres allò que jo interpreto que diuen. Vaig fer química a la Universitat de Barcelona i vaig estudiar infinitat de reaccions químiques. Després, en esclatar la Guerra Civil, vaig anar a una universitat alemanya. Tenia un professor bielorús que havia estat deixeble de Mendelèiev i que ens posava set hores el dia de laboratori, res de llibres! Allà vaig entrar en una relació directa amb els elements químics, intuïent-ne la presència, tot i que no podíem estar-ne científicament segurs. Dèiem “aquí hi deu haver cobalt”, no pel color ni per l'olor, sinó per un sentit diferent, allò que anomenàvem “sentit químic”. En qualsevol cas, estic ben d'acord amb aquesta frase de sant Bernat que jo he citat moltes vegades. Però per sentir als arbres i les pedres no calen experiments, sinó experiència, que és més femenina, receptiva i contemplativa.

Biografia

Raimon Panikkar i Alemany va néixer a Barcelona el 1918. Doctor en filosofia, en química i en teologia, ha ensenyat a prestigioses universitats d'arreu del món i és autor de més de quaranta llibres originalment escrits en sis idiomes i traduïts a més d'una dotzena de llengües. Després d'haver viscut a Catalunya, Alemanya, Madrid i Roma, el 1954 va traslladar-se a l'Índia, on va començar a madurar la seva vocació de ser pont entre orient i occident. Professor emèrit de la Universitat de Califòrnia, a mitjan anys 80 va instal·lar-se a Tavertet (Osona), "al cor de Catalunya", des d'on continua la seva tasca intel·lectual i vital.

JORDI PIGEM

derma de colonialisme. L'essència del colonialisme no és l'explotació, sinó el monoculturalisme, la creença que una sola cultura pot marcar la norma per solucionar els problemes humans. L'anomenat Tercer Món és, en realitat, dues terceres parts del món, i és insultant que anomenem aquests països "en via de desenvolupament", com si no fossin altra cosa que una versió embrionària d'allò que som nosaltres —i que hi arribaran si ens obeeixen.

—**El desenvolupament és part de la fe en el progrés, que també critica.**

—La fe en el progrés ens vol fer creure que som corredors en una cursa. No és sorprenent que l'acceleració sigui un concepte central de la ciència moderna. Hem caigut en la idolatria de creure que la quantitat val més que la qualitat. Ens faran creure que una hora de son, una hora de joia i una hora d'angoixa són totes de seixanta minuts? Pensar que el temps és homogeni i que es pot mesurar, això sí que és primitivisme! L'home modern viu abocat al futur. Ens falta contemplació, per això estem sempre nerviosos i no sabem gaudir del temps.

—**Dèieu que la Terra i la matèria són vives. En quin sentit?**

—Trobo encoratjador veure que molta gent, a occident, comença a recuperar la creença mil·lenària que pejorativament anomenem animisme. Tot té

vida, i la Terra mateixa té ànima, vida pròpia. Parlo d'animisme en el sentit tradicional d'un principi diví que anima la realitat i que és immanent a la natura. La vida i l'ànima no són accidents que apareixen en el món material, no són epifenòmens en un petit racó de l'univers, sinó atributs essencials de la realitat. Tot està lligat: la Terra és viva, la matèria és viva. Tenen, però, vida mineral, no autoconsciència o sensibilitat. És interessant de saber que l'Església no va mai oposar-se a la creença en l'*anima mundi* (sí que va condemnar, però, que aquesta ànima fos l'Esperit Sant, que llavors seria el panteisme).

—**Què recomanaríeu als qui viuen a les ciutats, per tornar a sentir que la Terra és viva?**

—Cal contemplació, silenci, passejar... Passejar més, i no agafar un taxi per fer un quilòmetre si es pot caminar. El silenci interior ens ajuda a no atordir-nos, a no reaccionar amb les mateixes armes contra allò que ens neguiteja. Avui no és fàcil, ni tan sols en un petit poble com aquest. Un dia caminava i sentia l'estrèpit d'un martell pneumàtic a casa dels veïns. Resulta, però, que aquell soroll no era de cap eina industrial, sinó allò que en diuen música màquina...

—**I què recomanaríeu per al conjunt de la societat?**

—Els desafiaments d'avui no sols demanen reformes ben intencionades o solucions tècniques, sinó una transformació radical, una metanoia, una superació de la visió purament mental. Cal, primer, superar la fal·làcia de la quantitat. Numèricament, cinc milions són més que 300.000, però les persones no són quantificables. Som microcosmos: no som cadascú una petita part del món, sinó un món en petit. El complex d'inferioritat és manca de fe. Els sants no n'han tingut mai, per molt que fossin minoria. Una epidèmia actual és la depressió i l'angoixa, que en bona part és tirar la tovallola, perdre l'esperança. Però l'esperança no és de futur, sinó de l'invisible, d'una altra dimensió que fa que valgui la pena viure la vida, fins i tot si és una vida curta o sota condicions d'explotació. La connexió amb l'invisible et permet de viure plenament, sense descoratjar-te. Com que no crec en el futur sinó en la tempiternitat, l'eternitat en el present, puc permetre'm el luxe de ser optimista. Viure la mortalitat i la tempiternitat em deixa les mans lliures per construir un món millor, no a partir d'estratègies i projectes sinó de la llibertat d'esperit, obert a allò que la plenitud de la vida pugui aportar.

Jordi Pigem